

שער ראשון

אורות הסנהדרין

ליקוט מכתבי מורנו ורבנו
הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

חזון הסנהדרין

נאום שנשא הרב בל' לחדש אד"ר תרפ"א. בוועידה לייסוד הרבנות הראשית:

בתחילה אני רוצה להצהיר, שאנו נגשים היום להתעסק בדבר היותר מקודש שבחלקי הבנין של האומה. ואנו מרגישים את עצמנו מלאים, יחד עם רוממות הנפש, בהודות לד' שהחיינו והגיענו לזמן הזה להתחיל בסדור של יסוד המשפט הקדוש שלנו על אדמת קדשנו...

ובכן רבותי, הננו נגשים לבנין המקודש הזה, לבנות את אולם המשפט לבית ישראל בארץ ישראל, כדבר ה' ומשפטיו על ישראל...

(אזכרה, קסג-קסד, מאמרי ראי"ה 455-457)

"המשפטים הם קודש קדשים בישראל, על כן "הסמיכה", שהיא נושאת שם "אלהים" עליה (שמות כב, ז), היא כל כך נחוצה לנו, והיא כל כך אופית [אופיינית] לתוכן לאומנו"

(אורות דף כא)

... כשישיב ד' שבותינו ויועצינו כבתחילה, וסנהדרין יהיו יושבים בירושלים, אז ע"פ דין תורה יהיו הם עיקר תורה שבע"פ. א"כ אין לנו צורך כלל לקבוע לנו הלכות בדברים שינהגו כשישוב עמנו לתחיה. שהרי אז בהכרח ישובו ג"כ סנהדרין על מכונם, ודיני התורה יהיו נחתכים על פיהם בכל הלכה מסופקת. ע"כ בצדק פריך הש"ס "הלכתא למה לי לקבע לנו למשיחא?"

ו"משיחא" נקרא ג"כ מעת שישבו ישראל לבצרון (זכריה ט, יב), שהוא שורש ביאת המשיח. אע"פ שלא תהיה עדיין הגאולה בשלמותה...

עלינו לדעת שכאשר ישיב ד' אותנו לארצנו בדרך של בני חורין העומדים ברשות עצמם הלא ראשית חובתנו תהיה לכונן מרכז הדת. מן דין תורה נהיה מחויבים במצוה הגדולה שבגדולות של "מינוי שופטים", וראש לכלם סנהדרין גדולה, שממנה תצא תורה והוראה לכל ישראל, להחזיר העמוד הגדול הוא יסוד תורה שבע"פ על מכוננו...

...כי לא נפלאות היא ולא רחוקה שיכריעו כל חכמי ישראל, בהיותנו כבר נטועים על אדמתינו בכל השכלולים המדינים, ויראו האושר הגדול שיבא להאומה ע"י החזרת הסמיכה כדעת הריב"ר [מהר"י בירב]...

(מאמר רבנו משנת תרנ"ח (1898) הועתק מן עתון הדביר שנת תר"פ, קובץ ז-ט)

עיר הקדש יפו ת"ו, כ"ח אייר תרע"ן. לרב הגאון ר' מענדל כהן שליט"א

...לצפות לישועה בזאת להחל הכנות בדבר הסרת המניעות של רעיון הסמיכה, ולעבד את הרעיון ביצירה של ספרות מיוחדת עבורו...

(אגרות הראיה, כרך א, שג)

הבריחה מדיני ישראל

"לא נעים לי ביותר, אבל מוכרח הדבר שאדבר מעט על המאורע של משפט מה. ז. ג. כל בריחה מדיני ישראל בא"י... תזכירני תמיד את הבאתו של הדיין פומפיוס בשערי בת ציון, ע"י שני בעלי הדין, הורקנוס ואריסטובלוס, ומה גרם לנו משפט-פלילים זה. מרה עלינו לצעוק על השפלות והעבדות, הטמונה באותו הרגש של הבוז למשפט ישראל בא"י. ביחוד "עת" (בעיתה אחישנה - ישעיה ס') שיש ידים לכנות אותה בשם הכבוד של "התעוררות תחיה לאומית", אע"פ שהיא בזעיר זעיר אנפין. מה עוול מצאו במשפטי תורת חיים, המאירה לכל העולם בכבודה, כי סרו מעליהם? (ע"פ ירמיה ב, ה)..."

(אגרות א, רכא)

הכרחיות הקמת הסנהדרין

מִרְכָּז הַחַיִּים שֶׁל נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל בְּמִקְוֵה הַקֹּדֶשׁ הִיא. דָּרָה אֶמֶת וְאַמוּנָה נוֹלָדִינוּ וְנִבָּה אֲנִי מִתְגַּדְּלִים. אֵין בָּנוּ עֲרָכִים פְּרוּדִים, הָאֲחָדוּת שׁוֹכֶנֶת בָּנוּ וְאוֹר ד' אֶחָד חַי בְּקִרְבָּנוּ. הַדִּינִים, דִּינֵי תוֹרַת אֱלֹהִים חַיִּים מְצִינִים אוֹתָנוּ מִכָּל עִם וְלִשׁוֹן. הַקֹּדֶשׁ הוּא פּוֹעֵל בְּקִרְבָּנוּ פְּנִימָה, שְׁאִיפּוֹת חַיִּינוּ הַכְּלִיּוֹת אֵלָיו הֵן הוֹלְכוֹת. יֵשׁ נְטִיפּוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ בְּכָל עִם וְלִשׁוֹן, אֲבָל עֲרָכֵי הַחַיִּים כָּלֵם אֵינָם צוֹמְחִים מִזֶּה. לֹא כֵן בְּיִשְׂרָאֵל. "בְּכָל דְּרָכֶיהָ דָּעָהוּ", שֶׁהִיא פֶּרֶשָׁה קְטָנָה שְׁפוֹלָלֶת כָּל גּוֹפֵי תוֹרָה, שִׁיּוּצָאֵת אֶל הַפֶּעַל בִּיחִידִי סִגְלָה, נִחְלַת הַכָּלָל הִיא בְּאַמּוּת. כָּל

שאיפת החיים וכל חפץ החיים, הקנין ותשוקותיו, העשר והכבוד, המושגלה וההתרחבות בישראל, ממקור הקדש הם נובעים. על כן המושפטים הם קדש קדשים בישראל, ועל כן הסמיכה, שהיא נושאת שם אלהים עליה, היא כל כף נחוצה לנו, היא כל-כף אפיית לתכן לאמנו. והרשעה היגנית הסורית הרגישא בחוש העור שגלה את ערך הסגלה הגדולה הזאת וגזרה על הסמיכה, ורפי יהודה בן בבא מסר את נפשו עליה. ופעלת מסירת-הנפש הזאת נשארה, פי העמיקה את תכן החיים האפייניים המיוחדים של קדש ישראל לד'. משה רבנו עליו השלום, בתפסו אתו את כח המושפט, בתחלת יסודו באמה, העלה את כל ערכי המושפט עד סוף כל הדורות לאותו התכן האלהי שמושפטי ישראל באים אליו, ודרישת אלהים באה יחדו עם המושפט הישראלי. "פי יבא אלי העם לדרש אלהים, פי יהיה להם דבר בא אלי ופשפטי בין איש ובין רעהו. והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו". ודרישת-אלהים של המושפט נשארה סגולה ישראלית, שהיא מתגלה באפי האלהי הכולל עולמי עד וזרח בארץ-ישראל, בארץ חבל נחלתו, מקום האורה של סגלת הקדש.

המינות הפקירה את המושפט, תקעה עצמה במדת הרחמים והחסד המדמה הנוטלת את יסוד העולם והורסתו. ומתוך עקירת יסוד המושפט מתכנו האלהי תופסת אותה הרשעה היותר מגשמת, ובאה בזהמא לחדר במושפט הפרטי של האישיות היחידית וחודרת היא בהתפשטות גדולה לנפשות העמים, ובזה מתיסד יסוד שנאת לאמים ועמק-רעה של טמאת שפיכת דמים, מבלי להמיש את העל מעל צואר האדם. אמןם עיני כל מכרחות להיות נשואות לאור עולם אור ד', אשר יגלה על-ידי משיח אלהי יעקב, "והוא ישפט תבל בצדק, ידיו לאמים במישרים".

(שמונה קבצים, קובץ ו, רצ. אורות, ישראל ותחיתו, ג-דף כא)

מאמר רבנו משנת תרנ"ח (1898):

להסיר הפחד שגדולי התורה וחרדים לדבר ד' יפחדו מהתנועה הציונית, שתגרום פרצות בדת תוה"ק ברוח ריפורם, ולעבר מזה להסיר תלונות הסופרים החפשים שבאמת התאחדה אצלם הסכמת הריפורם עם התקוה של תחיית הלאום, הנני מוצא לנכון לבאר בקצרה ע"פ הדין וההלכה איך צריך שתהיה הנהגתם הכללית בדיני התורה לעת ישיב ד' את שבותינו, גם אם תהיה הגאולה טבעית, גם [אם] מתחלת באופן שפל. הנה המתאווים לריפורם הם חושבים כי יש איזה דברים בפסקי ההלכות ומנהגות שבכלל ישראל, דברים שראויים להשתנות בהיותם בתור לאום חי נטוע על אדמתו. ומזאת התביעה שהתמלטה [הערה: כלומר התבטאה] מפי איזה סופרים, גדול הפחד בלב יראי ד', ויש אשר ימצאו לחובה להתנגד לכל הציונות. אבל כשנעיין בשורש ההלכה, יסורו הצללים. החפשים תאבי הריפורם יכירו וידעו כי אין לה [לריפורם] כל צורך. וממילא יכירו כל יראי ד' החפצים במצותיו כי אין מזה כל פחד. ואז [דרישת] החיים הלא תתעורר בצדק על כולנו להרבות פעלים כפי אשר תשיג ידינו לתחיית עמנו.

רעיון הריפורם יוכל להתאזרח רק אצל אלה הכופרים בשיבת ציון, אלה החושבים כי חיי הגלות הם חיינו האמיתיים, ושנחנו נודדים נצחיים הננו ח"ו. א"כ כל ההדרכה הדתית על כל סעיפיה שהם הדינים שנתחדשו מפני ספיקות וכיו"ב שנתקנה במשך זמן הגלות, אם היא צריכה איזה תיקונים, הלא בהכרח עלינו לתקנם. כי על מי נחכה? ומי יחוש חוץ ממנו? אבל אנחנו המאמינים בתחית עמנו, היודעים ברור כי הגלות אין לנו כ"א מעבר וכוור [מבחן] עד יצא לצורך כל, אין אנו חוששים לכל זה. אנחנו יודעים שעוד נהיה נטועים על אדמתנו. אז נבנה ונכון בצדק את דרכי חיינו כאשר יאתה לגוי חזק, השואף [ל] חופש וחיי צדק, אם נשאף רוח חיים ע"פ תורת ד' אשר בקרבנו כאשר יתבאר בע"ה.

עלינו לקחת מעט דברים על עצם הדעת של השתדלותינו לתחיית עמנו. הנה

כפי אשר כבר נתברר לנו שאין דבר בעיקרי האמונה, ולא בסעיפיה, שיניא אותנו מן הרעיון שתהיה התחלת התנערותנו מעפר גלותנו ע"פ השתדלותנו בדרכי הטבע והליכות ההיסטוריה, מאיליה תולד ההחלטה שהחובה קדושה [היא] להשתדל בזה בכל אשר תשיג ידינו; לבד האמצעי האחד שגם הטבע עצמו ילמדנו שהוא פיגול לנו. מובן הדבר שהם שתי שבועות, המרידה באוה"ע גם מבלעדי א"י היא פיגול לנו. וצריך שבועה אחרת שלא לעלות לא"י ביד חזקה, זולת ע"פ רשיון הממלכות כמו שהיה בימי כורש. והנה דברי חז"ל מורים במקומות אין מספר, ומפורש בירושלמי דמעשר שני המפורסם, "זאת אומרת שבנין ביהמ"ק קודם למלכות בית דוד". ואין הדבר צריך אריכות כי חלילה לנו לעשות עיקר האמונה ההיפוך מן האמור בדברי חז"ל! אמנם יש אשר התנגדו לזה באמנם שדברי התלמוד בבלי מורים ההיפוך, שהרי בכמה מקומות הקשו "הלכתא למשיחא?" על דיני המקדש, וכפי הרגיל מפרשים שאז לא יהיה ספק בדרך הלכה מפני שיפתרו כל ההלכות ע"פ אליהו ז"ל. א"כ הבינו מזה רבים שאין לקוות לתשועת ישראל כ"א בצירוף הפלאות המורגשות כביאת אליהו וכיו"ב, אשר אין בדרכי השתדלות שלנו מקום להם.

אבל באמת אין ראוי להזניח מאמרים מפורשים שהדעת נוטה אליהם מפני מאמר שיש לו פירושים שונים, כאשר האריך בזה הרמב"ם ז"ל בכמה מקומות במו"נ [ח"ב פרק כ"ה] ובאגרותיו [סי' תל"ו]. כי הפירוש האמיתי של שאלת הגמרא "הלכתא למשיחא" איננה כלל כמו שחשבוה הטועים הללו, לבטל מזה כל השתדלותינו ושאיפותינו לתחיית עמנו. אמנם בירור הדבר כך הוא שהרי מדין תורה היה ראוי לדון בכל הלכה המסופקת שהוציאוה בית דין ע"פ שיקול הדעת, ממדות שהתורה נדרשת בהם בכל ב"ד שבכל דור, ואין לך אלא שופט שבימין". אלא שעיקר דברי תורה לפנות בכל דבר המסתפק אל ב"ד הגדול שבירושלים, שזהו המקום אשר יבחר ד' (דברים יז, י) האמור בתורה, והם עיקר תורה שבע"פ, כמו שביאר הרמב"ם בראש הלכות ממרים (פ"א ה"א), באין [בלי] חולק.

וע"פ זה נתחלקו עניני התורה לחלקים. החלק הראשון המה ההלכות המקובלות הללמ"ס [הלכה למשה מסיני] שעליהם אין רשות לחלוק לכל ב"ד שבעולם, ודינם כדין תורה לגמרי. והחלק השני הם הדינים שחידשו כל ב"ד ע"פ מדות התורה. והשלישי הם הגזירות שגזרו בכל ב"ד לעשות סייג לתורה. והרביעי הם מנהגים שנהגו בישראל לעשות סייג לתורה, אע"פ שלא יצאו מטעם ב"ד. והעולה על כולם הם הדברים המפורשים בתורה באין חולק, והיינו דברים שהצדוקים מודים בו. והנה כל זמן שיש סנהדרין בירושלים, אין מקום למחלוקת, כדברי הרמב"ם (הל' ממרים פ"א ה"ד), שהרי כל מה שב"ד הגדול פוסק הוא מכלל תורה שבע"פ, שעליהם אמרה תורה "לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". והחולק עליהם בהוראה נידון כזקן ממרא, מפני שהוא מהרס שלום האומה ואושרה, כדברי חז"ל (סנהדרין פח:): "זקן ממרא אם רצו ב"ד למחול לו אינם מוחלין, כדי שלא ירבו מחלקת בישראל". נמצא שכל עיקר מגמת חז"ל לקבוע לדורות ע"פ סתימת התלמוד, הוא כדי למלאות בזה מקום הסנהדרין בלשכת הגזית. אבל כשישיב ד' שבותינו ויועצינו כבתחילה, וסנהדרין יהיו יושבים בירושלים, אז ע"פ דין תורה יהיו הם עיקר תורה שבע"פ. א"כ אין לנו צורך כלל לקבוע לנו הלכות בדברים שינהגו כשישוב עמנו לתחיה. שהרי אז בהכרח ישובו ג"כ סנהדרין על מכונם, ודיני התורה יהיו נחתכים על פיהם בכל הלכה מסופקת. ע"כ בצדק פריך הש"ס "הלכתא למה לי לקבע לנו למשיחא?" ו"משיחא" נקרא ג"כ מעת שישובו ישראל לבצרון (זכריה ט, יב), שהוא שורש ביאת המשיח. אע"פ שלא תהיה עדיין הגאולה בשלמותה, הכל הולך אחר העיקר, שהוא דורו של משיח שהוא חותם מעלתן וגדולתן של ישראל. ע"כ אין מזה המאמר שום התנגדות לחובת השתדלותינו לישע עמנו, כמו שהשתדל נחמיה וסיעתו בימי בית שני, אשר אז ג"כ היו ראויים ישראל לעשות להם נס בביאה שני כדרך שנעשה להם בביאה ראשונה אלא שגם החטא (ברכות ד ע"א).

וממוצא דברינו נדע להשיב תשובה ברורה אל שתי הכיתות אלה: יראי ד'

חושבים שמגמת הלאומיים להפר תורה מישראל וישתדלו לתקן הדת, כי אין לזה מקום [חשש] כלל. כי עיקר תלונת המתקנים מעולם היתה שחשבו כי התקנות וההלכות שנאמרו זה מאות ואלפים בשנים ראויות להשתנות לרוח הזמן, והנה כשישיב ד' את שבותינו, אז הלא ישבו סנהדרין בלשכת הגזית, והמה יבחנו על כל דבר, על כל תקנה וכל מנהג. וכתורה יעשו. וזה הוא דבר נעלה מעל כל ספק שגם החפשים בדעות יודו כי צריך לאומה מרכז הדת, ובפרט לעמנו שהתורה היא חיי רוחנו.

והנה אנחנו צריכים לחלק את השואפים לתיקונים בדת ע"פ מחלקותיהם, ואז נבין בצדק את גבול היראה שאנו חייבים להתיירא מהם, ובמה נוכל להזהר. הנה המתקנים הקיצונים הכופרים בתורה, והם אותן שהנקל בעיניהם לשנות ג"כ את חוקי התורה המפורשים בתורה שבכתב, מהם חושב אני שכל איש אשר ידע אל נכון את נטיית התנועה הציונית, ידע שאין עלינו להתיירא מהם כלל. הם היו יכולים לתפוש מקום רק כל זמן שההתבוננות עם גזע מחצבתנו היתה מטבע עובר. אבל עכשיו שגאון הלאומי הולך ומתרחב ב"ה ועימה יחד ההכרה הפנימית והתשוקה להתפאר עם כל קדשי עמנו, ואשר באין ספק תתגדל ביותר עם הגדלת התנועה הציונית והצלחתה, ברצות ד' דרכנו, בטוחים אנחנו שתגדל כבוד התורה בעיני כלל העם וכל איש לא יהיו לנגוע בקדושתה אפילו כמלא נימא.

אמנם עלינו לבאר יחס המתקנים לתורה שבעל פה, הנה במושכל ראשון עלינו להבין כי רק בהיות סנהדרין יושבים על כנם אז תשוב תורה שבע"פ לבצרון. כי כל הדינים אשר סנהדרין שבדור בב"ד הגדול יסכימו עליו, הלא מוכרחים יהיו להודות גם הכופרים בכל מסורת, [יודו] שהוא "דין תורה" [ועליהם] לשמוע. ולסדר [כלומר, לערוך חשבון מה רצוי לנו מדברי הסנהדרין, ומה לא] את תהלוכות הסנהדרין, הלא ודאי אין אחריותם עלינו! עלינו להאמין כי לאין ספק יהיו היושבים בב"ד הגדול גדולים מאד בתורה, וצדיקים אמתיים, גם חכמי לב אשר "דעת העולם" [עניני המציאות] לא תחסר להם,

למען ידעו "עת לכל חפץ" וענין תקנות וגזירות החדשות והישנות, איך צורך הדור להתנהג בהם.

והנה בצדק נוכל לקוות בטח שלא יסכימו הסנהדרין לשנות דבר מכל הנהוג בישראל, ע"פ הסכמת התלמוד שכבר קבלוהו כל ישראל. כי אין ב"ד יכול לבטל את דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ואם בדברים אחדים, אותן שלא פשט איסורן בכל ישראל, ימצאו לנכון להתיר - הלא לא יהיה לבני נגף על ידם כלל. כי בטח נדע שכתורה אנחנו עושים בהיותנו שומעים לקול הב"ד הגדול שצוה השי"ת שלא לסור מדבריהם.

ומפורסם הוא אצל כל בן תורה שאין חילוק כלל אם יהיה הב"ד "גדול" בתורה או "קטן", לעומת דורות הראשונים. "אין לך אלא ב"ד שבימך" (ר"ה כה:). וע"ז אמר קוהלת (ז, י) "אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה". ונודע דבר חז"ל (ר"ה דף כה:). "אם באים אנו לדון אחר ב"ד של רבן גמליאל צריכין אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד לישראל מימות משה עד עכשיו".

כל מי שאומר שכל הדינים והחומרות שאנו נוהגים מסיבות רבות, מהם מפני ספיקות של גרסאות בתלמוד, ומהם מפני רפיון הכוחות שנתדלדלו בהמשך זמן הגלות הארוך, כמו כל הדברים שאין אנו בקיאים בבדיקה [שו"ע יו"ד סי' מח סעיף יד] וכיו"ב, המה קבועים בישראל לעד לעולם, כמו שגוף עיקר תורה"ק היא מצוה עומדת לעד, [האומר כך שאין לשנות] אינו אלא טועה. ו[כן האומר כי] "כל העומד להרוס ולעקור נטוע, לבטל מנהגים ותקנות ודינים שאנו נוהגין ע"פ רבותינו הפוסקים, הוא רשע וקוצץ נטיעות של קדשי עמנו, ועתיד לתן הדין" [גם המקטרג ככה, גם הוא טועה, כדלהלן].

עלינו לדעת שכאשר ישיב ד' אותנו לארצנו בדרך של בני חורין העומדים ברשות עצמם הלא ראשית חובתנו תהיה לכונן מרכז הדת. מן דין תורה נהיה מחויבים במצוה הגדולה שבגדולות של "מינוי שופטים", וראש לכלם

סנהדרין גדולה, שממנה תצא תורה והוראה לכל ישראל, להחזיר העמוד הגדול הוא יסוד תורה שבע"פ על מכוננו. אז אין לנו להתירא [כביכול] מפני פירצת הדת, [כלומר] שמא מתוך שיבאו להקל בדבר אחד על העם, יפרצו בעוד דברים הרבה. רק ההיפוך, אנו חייבים להשריש בלב כל העם כולו גדולת ערך "השופטים שבימך", להודיעם שהם עיקר תורה שבע"פ, "מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים" (ישעיה ב, ג). בטוחים אנחנו שלא תצא שום תקלה לישראל ח"ו מכל מצות השי"ת, ועל אחת כמה וכמה מהמצוה הגדולה שבמצות, שהיא השבת הב"ד הגדול אל המקום אשר יבחר ד'.

על הסנהדרין בהכרח יהי לברר ע"פ רוב דעות הרבה דברים התלויים ברפיון, הרבה מנהגים שמחולקים בהם בני הארצות, ע"פ סיבת הפיזור; שאלה אחזו בדעה אחת ואלה בדעה אחרת מן גדולי הפוסקים. בהכרח יהיו שבים הכל למנהג אחד, אם ב"ד הגדול של כל ישראל כן יגזר אומה. לא ניתן פדות [לא נפלה בין אם החולק על סמכות הסנהדרין הוא מן הפוקרים ובין אם הוא מהחרדים] בין מהרס ומהרהר אחר דברי ב"ד הגדול, בין אם חלקו בין המהרסים שירע בעיניו סייגים וחומרות שיראו שראוי להעמיד, או אם יהיה מן יראי ד' וחושבי שמו, וירים יד בב"ד הגדול מפני שיקשה בעיניו לפרוש מחומרא ומנהג או הלכה שנקבעה בארצו, ומרוב ימים [של תקופה ארוכה], גדולה בלבבו קדושתה. כי קדושת הב"ד הגדול היושב במקום אשר יבחר ד' בנוגע לבני דורם, הוא עולה על כולם; והממרא [דבריהם] ענוש ייענש ע"פ הפרטים של זקן ממרא.

וכמו שצייר הרמב"ם בהקדמת פירוש המשנה לענין המצוה לשמוע, והמוותר [המסרב לציית] מפי נביא להוראת שעה, אפילו לעבור ע"ד תורה, והמוותר ע"ד נביא חייב מיתה. שאם יאמר הנביא המוחזק שיחללו שבת זו, או יעברו על כל אחת ממצות התורה לפי שעה, חוץ מעבודה זרה, ויאמר איש זקן 'הריני כבן שמונים ומימי לא חללתי את השבת, ועכשיו אצא בקשת וחיצים ביום הקדוש?' ענוש ייענש [אם יסרב לנביא]. אנו יודעים כמה מרה עליו

לב רבי יהושע בהיותו מוכרח לבא במקלו ובמעוטיו ביום שחל יוה"כ להיות בחשבוננו (ר"ה דף כה). ואעפ"כ עשה מעשהו, וזכור הוא לטוב, כי בנה בית ישראל בתינו אומץ ועז לדין ב"ד הגדול, שהוא לבן של ישראל ומהם תצא תורה.

השאיפה להעמדת בתי דינים ע"פ דיני תוה"ק היא בעצמה הערובה היותר בטוחה בין על מעמד הדת וחיוזוק האמונה, בין על הרחבת ההשכלה. הרי דין תורה הוא שהחיוב להעמיד סנהדרין קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר, ושלוש שורות של ת"ח יושבים לפניהם. והנה אפילו אם לא יעלה הדבר כי אם בהערים היותר גדולות הוא ג"כ מבוא להתפתחות עצום. הרי הב"ד צריך שיהיו מופלגים בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה, יודעים קצת משאר חכמות כגון רפואה וחשבון ותקופות ומזלות ואצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים והבלי ע"ז וכיוצא בהם, כדי שיהיו ראויים לדון אותן. וצריך שיהיו בעלי קומה, בעלי מראה, ונבוני לחש, ושידעו ברובה לשונות. ודאי הכונה הלשוניות העיקריות, כפי מדת החכמים המצויים בעולם. הרי לך מדת השכלה גדולה שתידרש בהכרח למלאות דבר ד' במצות התורה ע"י מינוי ב"ד. לכל אלה א"א בימינו כ"א ע"י ייסוד בתי מדרש גדולים ונעלים, שלבד מדת גדולתם בתורה שהוא העיקר והיסוד, ודאי נלמד מהחכמים ומתוקנים שבכל אומה ולשון. וכן דברי הרמב"ם בספי"ז מהל' קידוש החודש שכתב, וז"ל: "בטעם כל אלו הדברים של חשבונות התקופות ומפני מה מוסיפין מנין זה ומפני מה גורעין והאין נדע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר היא חכמת התקופות וגמטריות שחיברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים. אבל הספרים שחיברו חכמי ישראל שהיו בימי הנביאים מבני יששכר, לא הגיעו אלינו. ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי, וא"א לאדם להרהר אחריהם, אין חוששין למחבר בין שחיברו אותן נביאים ובין שחיברו אותן האומות". וכמקרה חכמת התכונה, הוא הדין בשאר החכמות הנחוצות שבודאי החובה תהיה מוטלת לדעת הכל, לפי המצב של החכמות בזמן

ההוא. ובעז"ה לפי כשרונותיה המצויינות נעשה חיל לתפארת בעיני אלקים ואדם. אז בהיות השאיפה מתאמת לרוח התורה שהיא תקומת ב"ד הגדול והענפים המתיחסים לו, אז בהכרח תפול תחתיה [הערה: כלומר תתבטל] "מלחמת ההשכלה", שהרי מראשי חלוצי ההשכלה יהיו מוכרחים להיות חכמי ישראל וצדיקים האמיתיים אוהבי ד' וחושבי שמו הראויים לדון ולהורות, "לדעת מה יעשה ישראל" (דהי"א יב, לג) שהרי מעיקרים הגדולים, המעכבים [אם אינם נמצאים] הוא שיהא בב"ד חכמה ענוה ויראה ושנאת ממון אהבת אמת ואהבת הבריות להם; ובעלי שם טוב בעלי עין טובה ונפש שפלה, וחברתן טובה, ודיבורן ומשאן בנחת עם הבריות, גיבורים במצות, מדקדקים על עצמם וכובשין את יצרם.

שנא יאמר אדם הנה כל אותה השאיפה הגדולה שאפשר לה להיות לאור על דרכינו, היא משתברת מפני רעש המחלוקת שבין הר"י בירב והרלב"ח שהיתה בענין הסמיכה? ומי גבר בדורותינו ימצא אומץ להכריע בין גדולי עולם הללו? בפרט בדבר העומד ברומז של עולם היהדות. דהתינח אם יהיה אפשרות בידי חכמי ישראל להסכים לדעת הר"י בי רב להחזיר את הסמיכה לאיתנה, אז יהיה הכל מתוקן כדברינו. אבל אולי דינא הוי כדברי הרלב"ח, אז הלא כל תקותינו בזה ע"פ דרכי הטבע בטלים המה, שהרי לדבריו אין מקום לסמיכה בלא דברים שהם למעלה מן הטבע, כביאת אליהו והתגלות משיח [שהוא] נסמן (כדברי הרלב"ח בהל' סנהדרין פ"ד) או עד תחיית המתים?

ע"ז אענה כי לא נפלאות היא ולא רחוקה שיכריעו כל חכמי ישראל, בהיותנו כבר נטועים על אדמתנו בכל השכלולים המדיניים, ויראו האושר הגדול שיבא להאומה ע"י החזרת הסמיכה כדעת הריב"ר [מהר"י בירב]. ואף אם יהיה לנו הדין מסופק אז, מ"מ נוכל לסמוך שידונו הסנהדרין כדן ב"ד הגדול עכ"פ לעניני מילי דרבנן, שאם ישאר הספק על מקומו [במחלוקת מהר"י בירב ורלב"ח] ג"כ ספיקו להקל. ועוד עד כאן לא למדנו מדברי מחלוקת שלהם כ"א לענין לדון דיני קנסות ונפשות, אבל על חובת המצות לשמוע "לכל הדבר אשר יגידו לנו מן המקום ההוא", לא מצינו כלל שיהיה תלוי

בסמיכה. א"כ ב"ד הגדול שיהיה יושב במקום אשר יבחר ד' אע"פ שלא יהיה סמוך ולא ידון דיני נפשות עד עת קץ, מ"מ יהיה הוא עיקר יסוד תורה שבע"פ, ואליה נשמע.

(מאמר רבנו משנת תרנ"ח (1898) הועתק מן עתון הדביר שנת תר"פ, קובץ ז-ט)

"אמנם, גם אם יהיה חלק מן השינויים הללו שבין בני גלילות שונים... אבל בעת הגמר של הצביון הלאומי במלואו, אז מכריחה המסורת בעצמה אותנו להעמיד בית דין גדול כללי לכל האומה דוקא, במקום אשר יבחר ה', במרכז הקודש הנצחי של האומה, בבית המקדש, וממנו תצא תורה אחת לכל ישראל..."

(אגרות ב, רד)

מידות זקני הסנהדרין

... הרי הב"ד צריך שיהיו מופלגים בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה, יודעים קצת משאר חכמות כגון רפואה וחשבון ותקופות ומזלות ואצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים והבלי ע"ז וכיוצא בהם, כדי שיהיו ראויים לדון אותן. וצריך שיהיו בעלי קומה, בעלי מראה, ונבונים לחש, ושידעו ברובה לשונות. ודאי הכונה הלשוניות העיקריות, כפי מדת החכמים המצויים בעולם. הרי לך מדת השכלה גדולה שתידרש בהכרח למלאות דבר ד' במצות התורה ע"י מינוי ב"ד... וכמקרה חכמת התכונה, הוא הדין בשאר החכמות הנחוצות שבדאי החובה תהיה מוטלת לדעת הכל, לפי המצב של החכמות בזמן ההוא. ובעז"ה לפי כשרונותיו המצויינות נעשה חיל לתפארת בעיני אלקים ואדם... מעיקרים הגדולים, המעכבים [אם אינם נמצאים] הוא שיהא בב"ד